

Н. О. Шевченко,

к. е. н., доц., докторант, Донецький державний університет управління

МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ В ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ЛІБЕРАЛІЗМУ ТА ПРОТЕКЦІОНІЗМУ РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Розроблено економічні важелі врегулювання проблем на організованому аграрному ринку. Визначено механізм залучення недержавних інституцій в формування політики ринку аграрної продукції.

The economic instruments of settlement of problems are developed at the organized agrarian market. The mechanism of bringing in of unstate institute is certain in forming of policy of market of agrarian products.

Ключові слова: аграрна продукція, лібералізм, механізм, недержавні інституції, протекціонізм, регіональний ринок, формування.

ВСТУП

Для підвищення рівня відкритості української економіки необхідно створювати для національних підприємств, організацій більш сприятливі умови щодо виходу на зовнішні ринки. Вихід підприємств на світовий ринок може бути ефективним лише в тому випадку, якщо буде налагоджено певними чином регулювання зовнішньоекономічної діяльності з боку держави. Саме проблема державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на сьогодні є актуальною.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Багато відомих зарубіжних та вітчизняних учених-економістів присвячують свої праці вивченню проблеми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та його поліпшенню. Важливими серед них є наукові розробки Л.І. Дідківської, Г.М. Дроздової, С.М. Кваши, О.А. Кириченка, М.Й. Маліка, Ю.Г. Козака, Т.М. Мельник, АВ.І. Топіхи, А.В. Ключник, В.О. Храмова, С.М. Чистова та інших дослідників.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— розробити економічні важелі врегулювання проблем на організованому аграрному ринку;
— визначити механізм залучення недержавних інституцій в формування політики ринку аграрної продукції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Недержавне регулювання ЗЕД України відрізняється від державного тим, що здійснює опосередкований вплив на регламентацію зовнішньоекономічної діяльності України. Основними його формами на макрорівні є [5, с. 179]:

- 1) міжнародні організації (напр., ООН);
- 2) міжнародні господарські організації (ОПЕК);
- 3) міжнародні акціонерні товариства;
- 4) міжнародні господарські товариства;
- 5) міжнародні біржі (валютні, товарні);
- 6) торгово-промислова палата тощо

Що стосується регіонального рівня, то основними

недержавними інститутами регулювання зовнішньоекономічної діяльності є Чорноморська товарна біржа агропромислового комплексу та Торгово-промислова палата.

Чорноморська Товарна Біржа агропромислового комплексу є організацією, що об'єднує юридичних та фізичних осіб, що здійснюють виробничу та комерційну діяльність, та має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій.

Біржа діє на основі самоврядування, господарської самостійності, є юридичною особою з моменту її державної реєстрації, володіє відокремленим майном на праві власності, має самостійний баланс, поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банків (включаючи валютні), товарні знаки, штампи та печатки зі своїм повним найменуванням.

ЧТБ АПК здійснює свою діяльність на засадах самоврядування і господарської самостійності, керуючись такими принципами:

- рівноправність учасників біржових торгів;
- застосування вільних (ринкових) цін;
- підтримання стабільності вільних (ринкових) цін у порядку;
- проведення біржових торгів згідно Правил біржової торгівлі.

Її видами діяльності є:

- створення умов для проведення біржової торгівлі;
- організація аукціонів, торгів, конкурсів, тендерів по рухомому та нерухомому майну, товарах, продукції, інших товарно-матеріальних цінностях, у тому числі тих, які перебувають у державній власності, згідно українського законодавства;
- регулювання біржових операцій;
- регулювання цін на підставі співвідношення попиту та пропозиції на товари, що допускаються до обігу на біржі;
- надання членам і відвідувачам Біржі, іншим юридичним і фізичним особам організаційних, інформаційних, консультаційних і інших послуг;

— організація, здійснення, проведення біржових торгів і реєстрація біржових угод купівлі-продажу, міни (бартеру) рухомого і нерухомого майна: житлових (квартир, будинків, дач) і нежитлових (будинків, споруд) приміщень, виробничих, допоміжних, складських і інших об'єктів, транспортних засобів, автотранспортних, повітряних літальних апаратів, морських, річкових суден, залізничних вагонів, тепловозів, електровозів;

— організація, здійснення, проведення біржових торгів і реєстрація біржових угод купівлі-продажу, міни (бартеру) промислових, сільськогосподарських, продовольчих товарів, предметів споживання і виробництва, сировини і сировинних ресурсів, нафто-, газо-, паро-, електро- та інших енергоносіїв і ресурсів;

— організація, здійснення, проведення біржових торгів і реєстрація угод купівлі-продажу, міни (бартеру) будівельних об'єктів і об'єктів незавершеного будівництва (промислових і житлових будинків, споруд, мостів, шляхопроводів, газо- і нафтопроводів, доріг і ін.);

— проведення інвентаризації і визначенні початкової вартості незавершеного будівництва і майна підприємств, установ, організацій, що ліквідуються;

— підготовка документів і матеріалів для приватизації державного майна з наступною реєстрацією угод на Біржі;

— редакційно-видавничка діяльність, підготовка і випуск методичних матеріалів;

— організація видання та розповсюдження журналів, бюлетенів, поширення аудіо та відео матеріалів;

— здійснення організації та проведення виставок, презентацій та інших заходів;

— проведення експертизи документів, майна, по угодах що готуються до укладання;

— здійснення інших видів діяльності, не заборонених українським законодавством.

У передбачених чинним законодавством випадках Біржа здійснює свою діяльність на підставі і після отримання спеціального дозволу (ліцензії).

Що стосується діяльності бірж в цілому, то на 10 січня поточного року в Україні їх було зареєстровано 479. Практичну діяльність здійснювали 308 бірж, що складає 64 відсотка від зареєстрованих, з них універсальних, товарно-сировинних і товарних (253 біржі), нерухомості (20 бірж), агропромислових (20 бірж), фондів та їхніх філій (12 бірж), спеціалізованих (2 біржі), валютна — 1 біржа [3, с. 90].

Проведений аналіз щодо діяльності біржового товарного ринку на Україні свідчить про існування ряду проблем щодо діяльності товарних бірж, а євро [1, с. 122; 4, с. 35]:

— відсутність безперервного, постійно діючого механізму виявлення цін на внутрішньому біржовому аграрному ринку. Причина — небажання товаровиробників декларувати шляхом реалізації на прозорому ринку обсяги та ціни реалізації виробленої ними продукції;

— відсутність прозорих правил його роботи та скоординованих дій бірж, офіційної інформації про їх діяльність та формування експортних партій на позабіржовому ринку, що не дозволяє сформувати реальну ціну на сільськогосподарську продукцію;

— відсутність реальної інфраструктури аграрного ринку;

— низький відсоток укладання форвардних контрактів, що впливає на різке коливання цін на сільськогосподарську продукцію;

— невиправдано велика кількість товарних бірж в Україні, переважна більшість з яких не відповідає своєму статусу та призначенню та недосконалість законодавства, що регулює порядок їх утворення та діяльності.

Врегулювання проблем на організованому аграрному ринку потребує розроблення економічних важелів для заохочення концентрації операцій купівлі-продажу, що створить можливість впливу держави на цінову си-

туацію для врівноваження сезонних та невиправданих цінових коливань через інтервенційні операції, що, в свою чергу, дозволить запобігти втратам як доходів виробників, так і додаткових бюджетних коштів. Використання легальних каналів реалізації виробленої продукції підвищить привабливість агровиробництва для інвестування.

Діяльність біржі потребує чіткого механізму державного регулювання. Вона регламентується законодавчими актами та контролюється державними та громадськими комісіями. Залежно від ступеня державного регулювання біржової діяльності розрізняють три основні національні моделі [2, с. 20]:

— американська модель — це співтовариство професійних посередників з переважаючим внутрібіржовим регулюванням. Відповідний державний орган — Комісія з товарної ф'ючерсної торгівлі виконує спостережні та дорадчі функції, займається загальнонаціональною координацією біржових ринків та проводить юридичну експертизу біржової документації;

— англійська модель — це поєднання сильної ролі уряду з широким членством бірж та брокерів в неурядовій некомерційній організації — Управлінні з цінних паперів і ф'ючерсів;

— французька модель — контроль уряду за діяльністю бірж та ринку.

В Україні використовується перша (американська) модель державного регулювання біржових ринків. Однак на державному рівні були запроваджені, як тепер виявилось, безперспективні заходи щодо організації бірж в якості потужних гуртових товарних ринків, які на Заході сьогодні перетворилися у центри вивчення кон'юнктури та укладання строкових фінансових контрактів. Такий перебіг подій зумовлювався прийняттям недосконалого біржового законодавства, яке включає Закони України "Про товарну біржу", Закон України "Про цінні папери і фондову біржу", Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" тощо.

Що стосується торгово-промислових палат, то нині виникає необхідність забезпечення співпраці з центральними і місцевими органами виконавчої влади, депутатами Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і місцевих Рад для виконання завдань, що випливають з положень Закону України "Про торгово-промислові палати в Україні".

ВИСНОВКИ

На нашу думку, необхідно створити ефективний механізм взаємодії з торгово-промисловими палатами на принципах соціального партнерства і зворотного зв'язку між владою і підприємцями за посередництвом палат на всіх рівнях державного управління, забезпечення вільного доступу палат до інформації органів державної влади та місцевого самоврядування. Крім того, основними завданнями торгово-промислових палат у взаємодії з органами державної влади мають стати:

— участь у дорадчих структурах, створюваних органами державної влади, розробці і реалізації державних і регіональних програм розвитку економіки і підприємництва, міжнародного і міжрегіонального економічного співробітництва;

— здійснення моніторингу виконання урядових програм та урядових рішень, спрямованих на розв'язання проблем підприємництва, підготовка та подання пропозицій з даних питань відповідним органам державної влади;

— залучення фахівців торгово-промислових палат до експертизи проектів законодавчих та інших нормативних актів, що стосуються підприємництва;

— активізація участі представників ТПП України та залучення керівників регіональних палат до складу міждержавних комісій з питань торговельно-економічного співробітництва з іншими країнами.

Що стосується підприємництва, то, на наш погляд,

основними завданнями торгово-промислових палат на всіх регіональних рівнях є:

— орієнтація діяльності торгово-промислових палат на підтримку малого та середнього підприємництва, зосередивши особливу увагу на середньому бізнесі як пріоритетній цільовій групі ТПП України;

— розширення в інтересах суб'єктів цього сектора економіки спектра консультативно-правових, інформаційно-довідкових, експертних і комунікативно-посередницьких послуг;

— зміцнення створених при ТПП комітетів підприємців шляхом залучення до роботи в них відомих підприємців, наукових працівників, урядовців і народних депутатів. Зосередження уваги у роботі комітетів підприємців на підготовці пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в економічній сфері;

— створення при ТПП України Ради ділових жінок з метою підтримки їх підприємницької діяльності, а також організація співробітництва Ради з аналогічними структурами за кордоном;

— продовження співробітництва ТПП з Українським союзом промисловців і підприємців на базі відповідної угоди, підписаної у жовтні 2003 р. Спільно підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств, Національною сільськогосподарською палатою України, проведення спільно з ними заходів в Україні та за її межами. Вироблення більш ефективного механізму взаємодії з цими та іншими впливовими об'єднаннями-партнерами ТПП при вирішенні статутних завдань і взятих палатами зобов'язань;

— удосконалення методів захисту національного товаровиробника, сприяння забезпеченню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках;

— сприяння в межах своєї компетенції диверсифікації структури українського експорту і ринків збуту;

— створення у ТПП України і регіональних торгово-промислових палатах служб консультування з питань підприємництва і зовнішньоекономічної діяльності.

У питаннях міжнародних економічних відносинах основними завданнями торгово-промислових палат є:

— налаштованість системи торгово-промислових палат України у роботі зі своїми членами на інтенсифікацію інтеграційних процесів, вигідності співпраці з Європейським Союзом у залученні інвестицій в економіку держави, організацію виробничої кооперації, запровадження передового досвіду у сфері економічного менеджменту та культури підприємництва;

— надання інформаційно-консультаційних послуг з метою допомоги підприємцям у вирішенні питань, пов'язаних з наслідками розширення Європейського Союзу, можливостями зменшення або попередження матеріальних втрат, викликаних змінами у нормативно-правових умовах співробітництва з партнерами з країн-членів ЄС;

— посилення економічної співпраці з партнерами з Російської Федерації як природного стратегічного партнера України, а також Білоруссю, Молдовою, Казахстаном на засадах зони вільної торгівлі з ними в рамках створення Єдиного Економічного Простору;

— зосередження уваги ТПП України і регіональних палат на сприянні українським підприємствам у розвитку їх зв'язків з партнерами із країн-учасниць Організації Чорноморського Економічного Співробітництва, ГУУАМ, Центральної Європейської Ініціативи, а також окремих країн Азії, Африки, Латинської Америки, Близького Сходу;

— використання в інтересах українського бізнесу переваг членства Торгово-промислової палати України у Міжнародній торговій палаті та Всесвітній федерації торгових палат, Асоціації торгово-промислових палат Європи (євро палати), Раді керівників торгово-промислових палат країн-учасниць СНА, Діловій раді Чорноморського Економічного Співробітництва,

Діловій раді ГУУАМ, Асоціації торгово-промислових палат Чорноморської зони, Асоціації торгово-промислових палат Центральної Європейської Ініціативи, двосторонніх ділових радах з окремими країнами;

— сприяння розвитку транскордонного співробітництва, яке набуває особливого значення у зв'язку з розширенням Європейського Союзу та запровадженням Нового Інструменту Сусідства на Європейському Континенті, участь у реалізації транскордонних проектів у рамках Програм Сусідства;

— сприяння набуттю Україною статусу країни з ринковою економікою шляхом використання можливостей членства ТПП України у міжнародних економічних організаціях;

— реалізація спільних проектів за підтримки Міжнародної торгової палати відповідно до програм міжнародної технічної допомоги з метою підвищення кваліфікаційного рівня працівників ТПП України і регіональних палат у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та сприянні розвитку підприємництва;

— реалізація започаткованих раніше міжнародних програм, у яких беруть участь ТПП України і регіональні палати. Пошук і розробка нових програм, орієнтованих на вивчення позитивного досвіду торгових палат країн Євросоюзу та можливостей його використання для підвищення ефективності системи торгово-промислових палат України, вдосконалення послуг з пошуку партнерів для здійснення експортно-імпорتنних операцій, промислової і науково-технічної кооперації з іноземними партнерами;

— започаткування практики залучення до співробітництва з ТПП України як позаштатних консультантів та експертів з питань зовнішньоекономічної і підприємницької діяльності відомих українських та іноземних фахівців, вчених, підприємців. Створення в ТПП України інституту позаштатних радників з даних питань;

— розробка і реалізація заходів, що відповідатимуть цілям і змісту угод про співробітництво з партнерами із зарубіжних країн, укладених Торгово-промисловою палатою України. Інтенсифікація прямих партнерських зв'язків між регіональними торгово-промисловими палатами України і їх колегами із зарубіжних країн;

— ініціювання і забезпечення проведення в Україні спільними зусиллями всіх регіональних палат міжнародних економічних форумів і конференцій загальнонаціонального значення;

— насичення конкретним змістом роботи представництв Торгово-промислової палати України в Афганістані, Білорусі, Казахстані, Молдові, Німеччині, Сербії і Чорногорії, Угорщині, Чехії, Швейцарії, на Кіпрі, виходячи з потреб підприємств і організацій-членів Палати. Подальше розширення мережі представництв ТПП України, регіональних палат, насамперед, в країнах пріоритетного напрямку українського експорту.

Література:

1. Дудін В.І. Державне регулювання попиту і пропозиції на сільськогосподарському ринку / Дудін В.І. // Економіка АПК. — 2008. — № 6. — С. 121—128.
2. Кобзев О. Стан аграрного виробництва та аграрного бізнесу в Україні / Кобзев О. — К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2002. — 42 с.
3. Михасюк І. Державне регулювання економіки АПК / Михасюк І. // Економіка АПК. — 2009. — № 3. — С. 90—91.
4. Мудрак Р. Державна регуляторна політика як складова економічного розвитку / Мудрак Р. // Економіка України. — 2008. — № 6. — С. 34—40.
5. Остроумова В.В. Лібералізм і протекціонізм у сфері зовнішньоекономічної діяльності як напрями державної політики / Остроумова В.В. // Культура народів Причорномор'я: Науч. журнал ТНУ ім. В.І. Вернадського. — Сімферополь, 2007. — № 109. — С. 178—180.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2011 р.